ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ CHRISTINE STIX-HACKL

της 13ης Σεπτεμβρίου 2001 [1]

I — Εισαγωγή

1. Το Immigration Appeal Tribunal (Ηνωμένο Βασίλειο) υπέβαλε στο Δικαστήριο το ερώτημα αν μια υπήκοος τρίτου κράτους, σύζυγος πολίτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μπορεί να επικαλεστεί το άρθρο 49 ΕΚ ή την την οδηγία 73/148/ΕΟΚ του Συμβουλίου, 21ης Μαΐου 1973, περί καταργήσεως των περιορισμών στη διακίνηση και στη διαμονή των υπηκόων των κρατών μελών στο εσωτερικό της Κοινότητας στον τομέα της εγκαταστάσεως και της παροχής υπηρεσιών (ΕΕ ειδ. έκδ. 06/001, σ. 144), για να αποκτήσει το δικαίωμα διαμονής στο κράτος καταγωγής του συζύγου της. Πρόκειται για υπήκοο των Φιλιππινών παντρεμένη με πολίτη του Ηνωμένου Βασιλείου.

II — Τα πραγματικά περιστατικά και η διαδικασία της κύριας δίκης

2. Η Mary Carpenter, υπήκοος Φιλιππινών, έλαβε το 1994 την άδεια να εισέλθει στο Ηνωμένο Βασίλειο ως επισκέπτης («leave to enter as a visitor») για διάρκεια έξι μηνών. Υπερέβη τη διάρκεια της αδείας αυτής και παντρεύτηκε τον Μάιο του 1996 τον Carpenter, υπήκοο του Ηνωμένου Βασιλείου, με τον οποίο ζούσε απο τον Οκτώβριο του 1995. Ο Carpenter έχει δύο τέκνα από πρώτο γάμο, ο οποίος λύθηκε το 1996. Η Carpenter φροντίζει τώρα τα τέκνα αυτά.

3. Ο Carpenter είναι κύριος επιχειρήσεως η οποία πωλεί αγγελίες σε περιοδικά και παρέχει στους εκδότες των περιοδικών αυτών διάφορες υπηρεσίες όσον αφορά τη διαχείριση και τη δημοσίευση αγγελιών. Η επιχείρηση έχει την έδρα της στο Ηνωμένο Βασίλειο, όπου είναι επίσης εγκατεστημένοι ορισμένοι από τους πελάτες της. Σημαντικό μέρος της δραστηριότητας της επιχειρήσεως πραγματοποιείται πάντως με πελάτες των οποίων η έδρα ευρίσκεται σε άλλα κράτη μέλη. Ο Carpenter συμμετέχει επιπλέον, για επαγγελματικούς λόγους, σε συνεδριάσεις πραγματοποιούμενες σε άλλα κράτη μέλη. Η επιχείρηση, η επιτυχία της οποίας εξαρτάται άμεσα από την προσωπική συμβολή του Carpenter, απασχολεί τέσσερις μισθωτούς με πλήρες ωράριο. Από το 1996 έως το 1998, τα καθαρά κέρδη της επιχειρήσεως υπερδιπλασιάστηκαν, αποτέλεσμα το οποίο ο Carpenter αποδίδει στη σύζυγό του, η οποία τον ανακούφισε αναλαμβάνοντας τη φροντίδα των παιδιών του.

4. Στις 15 Ιουλίου 1996, η Carpenter ζήτησε από τον Secretary of State να της χορηγήσει

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γερμανική.

άδεια διαμονής ως σύζυγο υπηκόου του Ηνωμένου Βασιλείου («leave to remain as a spouse of a UK national»). Η αίτηση αυτή απορρίφθηκε στις 21 Ιουλίου 1997. Παράλληλα με αυτή την απορριπτική απόφαση, ο Secretary of State αποφάσισε να εκδώσει διαταγή απελάσεως της Carpenter, αποκαλούμενη «decision to make a deportation order».

5. Η Carpenter προσέφυγε κατά της αποφάσεως αυτής του Secretary of State ενώπιον ενός Adjudicator. Η προσφυγή απορρίφθηκε στις 10 Ιουνίου 1998. Στη συνέχεια άσκησε έφεση ενώπιον του Immigration Appeal Tribunal, το οποίο έκρινε την έφεση παραδεκτή στις 30 Νοεμβρίου 1998 και υπέβαλε στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Στην περίπτωση κατά την οποία:

α) υπήκοος κράτους μέλους είναι εγκατεστημένος σ' αυτό το κράτος μέλος και παρέχει υπηρεσίες σε πρόσωπα, σε άλλα κράτη μέλη,

β) ο δε σύζυγός του δεν είναι υπήκοος κράτους μέλους,

μπορεί ο μη υπήκοος κράτους μέλους σύζυγος να επικαλεστεί

i) το άρθρο 49 ΕΚ και/ή

ii) την οδηγία 73/148/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 1973, περί καταργήσεως των περιορισμών στη διακίνηση και στη διαμονή των υπηκόων των κρατών μελών στο εσωτερικό της Κοινότητας στον τομέα της εγκαταστάσεως και της παροχής υπηρεσιών.

προκειμένου να αποκτήσει το δικαίωμα να διαμένει με τον σύζυγό του στο κράτος μέλος καταγωγής του;

Διαφέρει η απάντηση στο προδικαστικό ερώτημα αν ο μη υπήκοος κράτους μέλους σύζυγος βοηθά έμμεσα τον υπήκοο κράτους μέλους σύζυγο στην παροχή υπηρεσιών εντός άλλων κρατών μελών, αναλαμβάνοντας τη φροντίδα των τέκνων;»

III — Το νομικό πλαίσιο

Α — *Το κοινοτικό δίκαιο*

6. Το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας 73/148 προβλέπει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη καταργούν, υπό τους όρους που προβλέπονται στην παρούσα οδηγία, τους περιορισμούς στη διακίνηση και στη διαμονή:

α) των υπηκόων ενός κράτους μέλους που είναι εγκατεστημένοι ή επιθυμούν να εγκατασταθούν σε άλλο κράτος μέλος, προκειμένου να ασκήσουν μη μισθωτή δραστηριότητα, ή επιθυμούν να παράσχουν υπηρεσίες στο κράτος αυτό·

β) των υπηκόων των κρατών μελών που επιθυμούν να μεταβούν σε άλλο κράτος μέλος ως αποδέκτες παροχής υπηρεσιών·

γ) του συζύγου και των κάτω των 21 έτους τέκνων των εν λόγω υπηκόων, ανεξαρτήτως ιθαγενείας·

δ) των ανιόντων και των κατιόντων των εν λόγω υπηκόων και των συζύγων τους, οι οποίοι συντηρούνται από αυτούς, ανεξαρτήτως ιθαγενείας.»

7. Σύμφωνα με το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας:

«Τα κράτη μέλη επιτρέπουν στα πρόσωπα που αναφέρονται στο άρθρο 1 την είσοδο στην επικράτειά τους με απλή επίδειξη δελτίου ταυτότητος ή διαβατηρίου εν ισχύι.»

8. Το άρθρο 4, παράγραφος 2, προβλέπει τα εξής:

«Για τους παρέχοντες υπηρεσίες και τους αποδέκτες αυτών το δικαίωμα διαμονής αντιστοιχεί στην διάρκεια της παροχής των υπηρεσιών.

Αν η διάρκεια αυτή υπερβαίνει τους τρεις μήνες, το κράτος μέλος, στο οποίο πραγματοποιείται η παροχή, εκδίδει τίτλο διαμονής προς πιστοποίηση του ανωτέρω δικαιώματος.

Αν η διάρκεια αυτή δεν υπερβαίνει τους τρεις μήνες, το δελτίο ταυτότητος ή το διαβατήριο,

με το οποίο ο ενδιαφερόμενος εισήλθε στην επικράτεια, καλύπτει την διαμονή του. Το κράτος μέλος δύναται να επιβάλει στον ενδιαφερόμενο την υποχρέωση να δηλώσει την παρουσία του στην επικράτεια.»

Το τμήμα 3, παράγραφος 5, του Immigration Act 1971 προβλέπει τα εξής:

9. Σύμφωνα με την παράγραφο 3 του άρθρου αυτού:

«Το πρόσωπο που δεν είναι Βρετανός υπήκοος μπορεί να απελαθεί από το Ηνωμένο Βασίλειο:

«Σε μέλος της οικογενείας που δεν έχει την ιθαγένεια κράτους μέλους χορηγείται έγγραφο διαμονής της ίδιας ισχύος με αυτό που χορηγείται στον υπήκοο από τον οποίον εξαρτάται.»

a) αν, ενώ διαθέτει μόνο περιορισμένου χρόνου άδεια εισόδου ή διαμονής, δεν τηρεί κάποιον από τους όρους της ή παραμένει στη χώρα καθ' υπέρβαση του προβλεπόμενου στην άδεια χρόνου [...]».

B — *Το εθνικό δίκαιο*

10. Οι βασικές διατάξεις περί αλλοδαπών περιλαμβάνονται στον Immigration Act 1971 (που τροποποιήθηκε με τον Immigration Act 1988).

Στο τμήμα 7, παράγραφος 1, του Immigration Act 1988 προβλέπονται τα εξής:

Στο τμήμα 3, παράγραφος 1, του Immigration Act 1971 διευκρινίζεται ότι τα υποκείμενα στον έλεγχο αλλοδαπών πρόσωπα μπορούν να εισέλθουν στο Ηνωμένο Βασίλειο μόνο με άδεια εισόδου («leave to enter»). Άδεια διαμονής («leave to remain») μπορεί να χορηγηθεί για ορισμένη προθεσμία ή να είναι αορίστου χρόνου.

«Οι διατάξεις [του Immigration Act 1971] περί αδείας εισόδου ή διαμονής στο Ηνωμένο Βασίλειο δεν ισχύουν για πρόσωπα τα οποία έχουν σχετικό δικαίωμα βάσει άμεσα ισχύουσας διατάξεως του κοινοτικού δικαίου ή βάσει άλλης διατάξεως θεσπισθείσας δυνάμει του τμήματος 2(2) του European Communities Act 1972 (νόμου περί των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων) του 1972.»

IV — Η επιχειρηματολογία των διαδίκων

Α — *Η επιχειρηματολογία της Carpenter*

1. Τα κύρια επιχειρήματα

11. Η Carpenter υπογραμμίζει ότι είναι σύζυγος του Carpenter, πολίτη της Ένωσης. Ο σύζυγός της κάνει χρήση της ελευθερίας παροχής υπηρεσιών που παρέχει το κοινοτικό δίκαιο, ταξιδεύοντας σε άλλα κράτη μέλη για να προβεί εκεί στην παροχή υπηρεσιών. Η ίδια διευκολύνει σημαντικά τις μετακινήσεις του συζύγου της, καθόσον τον συνοδεύει ή παραμένει κατά το χρονικό αυτό διάστημα στο Ηνωμένο Βασίλειο, όπου έχει τη φροντίδα των τέκνων του. Η απέλασή της στις Φιλιππίνες για σχετικά μακρό χρονικό διάστημα «θα παρακώλυε την παροχή υπηρεσιών και την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς». Κάθε ουσιώδης περιορισμός της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών αντίκειται συνεπώς, κατά την Carpenter, προς τους στόχους της Συνθήκης ΕΚ.

Η Carpenter έχει συνείδηση του ότι δεν έχει η ίδια, δυνάμει του κοινοτικού δικαίου, κανένα δικαίωμα διαμονής σε οποιοδήποτε κράτος μέλος. Τα δικαιώματά της απορρέουν συναφώς, κατά την άποψή της, από τα δικαιώματα του συζύτου της, ήτοι από το δικαίωμά του να παρέχει υπηρεσίες και να ταξιδεύει ελεύθερα εντός της Ευρωπαϊκής Ενώσεως. Δεν αγνοεί επιπλέον ότι ένα κράτος μέλος μπορεί να θεσπίσει κανόνες όσον αφορά τη ρύθμιση της παροχής υπηρεσιών στην επικράτεια του. Η αρμοδιότητα αυτή των κρατών μελών απορρέει, κατά την Carpenter, από την απόφαση Alpine Investments [2].

2. Επί της αρχής της αναλογικότητας

12. Η Carpenter θεωρεί ότι η αρχή της αναλογικότητας παραβιάστηκε εκ του ότι η απόφαση με την οποία διατάχθηκε η απέλασή της ελήφθη για τον μόνο λόγο ότι διέμεινε στο Ηνωμένο Βασίλειο πέρα από την επιτρεπόμενη περίοδο. Δεν υπήρξε επίκληση λόγου δημοσίας τάξεως ή δημόσιας υγείας, όπως προβλέπεται στο άρθρο 8 της οδηγίας 73/148.

13. Η Carpenter παραπέμπει συναφώς στην απόφαση Singh [3]. Το Δικαστήριο, έκρινε, κατά την άποψή της, με την απόφαση αυτή ότι ένας υπήκοος κράτους μέλους που άσκησε σε άλλο κράτος μέλος τα δικαιώματα που έλκει από το κοινοτικό δίκαιο μπορεί να επανέλθει στη χώρα καταγωγής του συνοδευόμενος από τον σύζυγό του, υπήκοο τρίτου κράτους. Κατά την άποψη της Carpenter, από την απόφαση αυτή απορρέει ότι τα παρεχόμενα από τη Συνθήκη ΕΚ δικαιώματα των πολιτών της Κοινότητας δεν μπορούν να παράγουν πλήρη αποτελέσματα αν ο κοινοτικός υπήκοος παρακωλύεται να τα ασκήσει λόγω των εμποδίων τα οποία

2 — Απόφαση της 10ης Μαΐου 1995, C-384/93 (Συλλογή 1995, σ. I-1141).

3 — Απόφαση της 7ης Ιουλίου 1992, C-370/90 (Συλλογή 1992, σ. I-4265).

υφίστανται, στη χώρα καταγωγής του, όσον αφορά την είσοδο και τη διαμονή του συζύγου του, υπηκόου τρίτου κράτους.

Από την απόφαση αυτή απορρέει περαιτέρω ότι ο υπήκοος τρίτου κράτους, σύζυγος πολίτη της Ένωσης, πρέπει να διαθέτει το ίδιο δικαίωμα εισόδου ή διαμονής στο κράτος καταγωγής του πολίτη της Ευρωπαϊκής Ενώσεως συζύγου, όπως και το δικαίωμα εισόδου ή διαμονής που διαθέτει σε άλλο κράτος μέλος.

14. Η Carpenter υπογραμμίζει επιπλέον ότι ο σύζυγός της πρέπει να έχει στο Ηνωμένο Βασίλειο τα ίδια κοινοτικά δικαιώματα με αυτά των οποίων απολαύει σε άλλο κράτος μέλος. Στην περίπτωση κατά την οποία θα είχε την πρόθεση να πάρει μαζί του τη σύζυγό του σε άλλο κράτος μέλος, το κράτος αυτό θα έπρεπε να επιτρέψει την είσοδο σε αμφότερους τους συζύγους.

15. Η απόφαση Singh αναφέρεται βέβαια στην ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων και στην ελευθερία εγκαταστάσεως, αλλά οι παρέχοντες υπηρεσίες δεν θα έπρεπε να έχουν λιγότερα δικαιώματα. Ο παραλληλισμός αυτών των θεμελιωδών ελευθεριών προκύπτει από τη νομολογία του Δικαστηρίου.

16. Η Carpenter εξετάζει επίσης τα πραγματικά περιστατικά από την άποψη της καθαρά εσωτερικής καταστάσεως η οποία, κατά την άποψή της, δεν αφορά την περίπτωσή της. Εφόσον ο Carpenter προβαίνει στην παροχή υπηρεσιών στο σύνολο της κοινής αγοράς, δεν μπορεί πράγματι να υποστηριχθεί, κατά την άποψή της, ότι ο περιορισμός τον οποίο υφίσταται αφορά μόνον την εσωτερική κατάσταση ενός κράτους μέλους.

Προς στήριξη του ισχυρισμού αυτού, η Carpenter επικαλείται την απόφαση Moser [4] από την οποία δεν μπορεί να συναχθεί, κατά την άποψή της, ότι η κατάσταση του ζεύγους Carpenter είναι καθαρά εσωτερικό ζήτημα. Θεωρεί συγκεκριμένα ότι η κατάσταση είναι εντελώς διαφορετική από εκείνη της υποθέσεως Moser, η οποία αφορούσε υπήκοο που δεν είχε ποτέ διαμείνει, εργαστεί ή παράσχει υπηρεσίες σε άλλο κράτος μέλος. Στην υπόθεση αυτή, το Δικαστήριο έκρινε επομένως ότι η Συνθήκη ΕΚ δεν εφαρμόζεται σε τέτοια κατάσταση.

Η Carpenter υποστηρίζει ότι η κατάσταση του συζύγου της πρέπει μάλλον να παραβληθεί προς την κατάσταση η οποία υφίστατο στην υπόθεση Stanton [5]. Υπογραμμίζει συναφώς ότι το Δικαστήριο έκρινε με την απόφαση αυτή ότι η Συνθήκη ΕΚ απαγορεύει εθνική κανονιστική ρύθμιση η οποία περιάγει σε μειονεκτική θέση πρόσωπα ασκούντα επαγγελματική δραστηριότητα σε άλλο κράτος μέλος.

3. Επί της αρχής της μη διακρίσεως

17. Όσον αφορά την αρχή της μη διακρίσεως, η Carpenter προβάλλει ότι αν ήταν σύζυγος Γάλλου υπηκόου ο οποίος, όπως ο Carpenter, ήταν εγκατεστημένος στο Ηνωμένο Βασίλειο και προέβαινε από εκεί στην

4 — Απόφαση της 28ης Ιουνίου 1984, 180/83 (Συλλογή 1984, σ. 2539, σκέψη 20).

5 — Απόφαση της 7ης Ιουλίου 1988, 143/87 (Συλλογή 1988, σ. 3877, σκέψη 14). Η υπόθεση αυτή αφορούσε κανονιστική ρύθμιση βάσει της οποίας τα πρόσωπα που ασκούσαν μισθωτή δραστηριότητα σε κράτος μέλος απαλλάσσονταν από τις εισφορές υπέρ του συστήματος κοινωνικής ασφαλίσεως των αυτοτελώς απασχολούμενων σε αυτό το κράτος μέλος, ενώ η απαλλαγή αυτή δεν ίσχυε για τα πρόσωπα που ασκούσαν μισθωτή δραστηριότητα σε άλλο κράτος μέλος.

παροχή υπηρεσιών σε άλλα κράτη μέλη, το κοινοτικό δίκαιο δεν θα επέτρεπε την απέλασή της στις Φιλιππίνες. Συγκεκριμένα, η άσκηση του δικαιώματος επί της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών από Γάλλο υπήκοο ευρισκόμενο στην κατάσταση αυτή θα εμποδιζόταν ουσιωδώς αν απελαυνόταν ο υπήκοος τρίτου κράτους σύζυγός του. Ένας Βρετανός υπήκοος, όπως ο Carpenter, δεν θα έπρεπε συνεπώς να ευρίσκεται σε λιγότερο ευνοϊκή θέση από εκείνη ενός Γάλλου υπηκόου στο Ηνωμένο Βασίλειο. Όπως προκύπτει από τη νομολογία του Δικαστηρίου, τέτοια διάταξη όσον αφορά την είσοδο αλλοδαπών εισάγει δυσμενείς διακρίσεις και συνεπώς αντίκειται προς τη Συνθήκη ΕΚ.

Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου επισημαίνει ότι το δικαίωμα εισόδου και διαμονής σε κράτος μέλος απορρέει από την οδηγία αυτή και όχι από το πρωτογενές κοινοτικό δίκαιο. Από την ορθή ερμηνεία του άρθρου 4, παράγραφοι 2 και 3, της οδηγίας 73/148 προκύπτει π.χ. ότι ένας Βρετανός υπήκοος που επιθυμεί να προβεί στην παροχή υπηρεσιών σε άλλο κράτος μέλος έχει το δικαίωμα διαμονής στο κράτος αυτό για το χρονικό διάστημα της παροχής υπηρεσιών. Κατά την ίδια περίοδο, ο σύζυγός του έχει επίσης το δικαίωμα διαμονής στο κράτος αυτό. Οι διατάξεις αυτές δεν παρέχουν απεναντίας σε Βρετανούς υπηκόους κανένα δικαίωμα διαμονής στο Ηνωμένο Βασίλειο (το δικαίωμα αυτο απορρέει από το εθνικό δίκαιο).

Β — *Η επιχειρηματολογία της Κυβερνήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου*

18. Η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου υπογραμμίζει ότι οι επίμαχες εθνικές διατάξεις έχουν ως στόχο να διασφαλίσουν την εφαρμογή των εθνικών διαδικασιών και κανόνων περί της εισόδου αλλοδαπών. Το δικαίωμα της εισόδου αλλοδαπών διακρίνει μεταξύ των προσώπων που έχουν μόνο περιορισμένο δικαίωμα εισόδου και των προσώπων που έχουν το δικαίωμα διαμονής στο Ηνωμένο Βασίλειο. Πρέπει επιπλέον να διασφαλίζεται η μη καταστρατήγηση των διατάξεων αυτών. Επομένως, συζυγικές σχέσεις δεν πρέπει να συνάπτονται για τον σκοπό και μόνο της εξασφαλίσεως διαμονής.

19. Όσον αφορά τη δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 49 ΕΚ ή της οδηγίας 73/148, η

20. Η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου αναφέρεται περαιτέρω στις σκέψεις 17 και 18 της αποφάσεως Singh[6] από τις οποίες απορρέει κατά την άποψή της, πρώτον, ότι οι υπήκοοι κράτους μέλους μπορούν να εισέρχονται σε άλλο κράτος μέλος και να διαμένουν εκεί ενόψει της ασκήσεως οικονομικής δραστηριότητας και, δεύτερον, ότι ο σύζυγός τους έχει τα ίδια δικαιώματα.

21. Επιπλέον, από τη σκέψη 23 αυτής της αποφάσεως προκύπτει ότι η Συνθήκη ΕΚ δεν παρέχει «άμεσα» στους υπηκόους κράτους μέλους το δικαίωμα εισόδου στο κράτος τους. Τέτοιο δικαίωμα είναι κανονικά σύμφυτο με την ιθαγένεια και απορρέει συνεπώς από το εθνικό δίκαιο.

6 — Μνημονευθείσα ανωτέρω στην υποσημείωση 3.

22. Όσον αφορά την εφαρμογή αυτών των απορρεουσών από τη νομολογία αρχών στην κατάσταση της Carpenter, η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου παρατηρεί ότι ο Carpenter δεν άσκησε το δικαίωμά του επί της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων. Επομένως, ούτε αυτός ούτε η σύζυγός του μπορούν να επικαλεστούν την αρχή που τίθεται με την απόφαση Singh και τη νομολογία που συνοψίζεται στην απόφαση Asscher [7]. Σύμφωνα με τη νομολογία αυτή, οι υπήκοοι κράτους μέλους μπορούν να επικαλεστούν κοινοτικά δικαιώματα έναντι του κράτους τους «όταν αυτοί, από δικές τους ενέργειες, βρίσκονται, έναντι του κράτους καταγωγής τους, σε κατάσταση εξομοιώσιμη προς αυτή οποιουδήποτε άλλου υποκειμένου δικαίου το οποίο απολαύει των δικαιωμάτων και ελευθεριών που διασφαλίζονται από τη Συνθήκη».

23. Η νομολογία του Δικαστηρίου την οποία επικαλείται η Carpenter αφορά, κατά την άποψη της Κυβερνήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου, άλλες καταστάσεις και δεν μπορεί συνεπώς να μεταφερθεί στην προκειμένη περίπτωση.

24. Η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου επισημαίνει περαιτέρω ότι το δικαίωμα του Carpenter να επεκτείνει τις επαγγελματικές δραστηριότητές του σε άλλα κράτη μέλη δεν του παρέχει το δικαίωμα να βοηθείται έμμεσα από υπήκοο τρίτου κράτους ο οποίος δεν έχει το δικαίωμα διαμονής στο Ηνωμένο Βασίλειο.

25. Εν κατακλείδι, η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου προβάλλει ότι ένα πρόσωπο ευρισκόμενο στην κατάσταση της Carpenter ουδέν δικαίωμα εισόδου ή διαμονής μπορεί να αντλήσει από το κοινοτικό δίκαιο. Στην επίλυση του ζητήματος θα μπορούσε ενδεχομένως να συμβάλει η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (στο εξής: ΕΣΔΑ).

Γ — *Παρατηρήσεις της Επιτροπής*

26. Κατά την άποψη της Επιτροπής, πρέπει να γίνει σαφής διάκριση μεταξύ της καταστάσεως της Carpenter και της καταστάσεως μιας υπηκόου τρίτου κράτους, συζύγου ενός υπηκόου της Ευρωπαϊκής Ενώσεως, ο οποίος, βάσει του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας, εγκατέλειψε το κράτος καταγωγής του για άλλο κράτος μέλος με σκοπό να εγκατασταθεί ή να εργαστεί εκεί. Η Επιτροπή διαπιστώνει συναφώς ότι ο Carpenter ουδέποτε επιδίωξε να εγκατασταθεί σε άλλο κράτος μέλος πλην του Ηνωμένου Βασιλείου, όπου είχε πάντοτε την έδρα της η επιχείρησή του και όπου ζει με την Carpenter και τα τέκνα του.

27. Κατά την Επιτροπή, το δικαίωμα εισόδου και διαμονής κάθε υπηκόου τρίτου κράτους, συζύγου ενός πολίτη της Ένωσης, στο οποίο αναφέρεται η σκέψη 23 της αποφάσεως Singh [8], δεν μπορεί να επεκταθεί σε κατάσταση στην οποία ο πολίτης της Ευρωπαϊκής Ενώσεως ουδέποτε επιδίωξε να εγκατασταθεί με τον σύζυγό του σε άλλο κράτος μέλος, αλλά προβαίνει απλώς στην παροχή υπηρεσιών από το κράτος καταγωγής του.

7 — Απόφαση της 27ης Ιουνίου 1996, C-107/94 (Συλλογή 1996, σ. I-3089).

8 — Μνημονευθείσα ανωτέρω στην υποσημείωση 3.

28. Αντίθετα προς την Carpenter, το ζεύγος Singh, πριν μεταφέρει την κατοικία του σε άλλο κράτος μέλος, διέμενε νομίμως στο Ηνωμένο Βασίλειο.

Η Επιτροπή δεν αντιλαμβάνεται πώς η κατάσταση της Carpenter θα μπορούσε να θεωρηθεί ως διεπόμενη από το κοινοτικό δίκαιο. Αντιθέτως, κλίνει υπέρ της απόψεως ότι τέτοια κατάσταση πρέπει να χαρακτηριστεί ως εσωτερική υπόθεση κατά την έννοια της αποφάσεως του Δικαστηρίου Morson και Jhanjan [9].

29. Επιπλέον, η διαπίστωση του Immigration Adjudicator, κατά την οποία, το γεγονός ότι η Carpenter έχει την επιμέλεια των τέκνων βοηθεί έμμεσα τον Carpenter να ασκεί τα δικαιώματά του δυνάμει του άρθρου 49 ΕΚ, ήτοι να αφιερώνει περισσότερο χρόνο στις επαγγελματικές δραστηριότητές του, ουδεμία σχέση έχει, κατά την άποψη της Επιτροπής, με το ζήτημα αν ο Carpenter άσκησε πράγματι το δικαίωμά του επί της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων, ώστε η σύζυγός του να εμπίπτει στο κοινοτικό δίκαιο. Το γεγονός ότι η Carpenter έχει την επιμέλεια των τέκνων συνιστά απλώς, κατά την άποψη της Επιτροπής, μια πιθανή περίπτωση από άποψη πραγματικών περιστατικών και στηρίζεται στην ελεύθερη απόφαση των συζύγων.

V — Νομική εκτίμηση

30. Το προδικαστικό ερώτημα υποδιαιρείται σε δύο σκέλη: το πρώτο αφορά το γενικότερο ζήτημα του δικαιώματος ενός υπηκόου τρίτου κράτους, συζύγου ενός πολίτη της Ευρωπαϊκής Ενώσεως ο οποίος προβαίνει στην παροχή υπηρεσιών σε άλλα κράτη μέλη, να διαμένει στο κράτος καταγωγής του πολίτη της Ευρωπαϊκής Ενώσεως. Το δεύτερο σκέλος του προδικαστικού ερωτήματος αφορά μια συγκεκριμένη περίπτωση, ήτοι την περίπτωση κατά την οποία ο υπήκοος τρίτου κράτους βοηθά έμμεσα έναν πολίτη της Ευρωπαϊκής Ενώσεως, του οποίου είναι σύζυγος, κατά την παροχή υπηρεσιών σε άλλα κράτη μέλη, αναλαμβάνοντας την επιμέλεια των τέκνων του.

31. Το προδικαστικό ερώτημα αναφέρεται περαιτέρω σε δύο δυνατές νομικές βάσεις: το άρθρο 49 ΕΚ και την οδηγία 73/148.

A — *Πρώτο σκέλος του προδικαστικού ερωτήματος: το δικαίωμα διαμονής γενικώς υπηκόων τρίτων κρατών, συζύγων πολιτών της Ευρωπαϊκής Ενώσεως*

32. Κατά τη νομική εκτίμηση του πρώτου σκέλους του προδικαστικού ερωτήματος, πρέπει επομένως να γίνει διάκριση αναφορικά με τις δύο ανωτέρω μνημονευθείσες νομικές βάσεις.

1. Άρθρο 49 ΕΚ: ελευθερία παροχής υπηρεσιών

33. Πρέπει κατ' αρχάς να υπομνηστεί το αντικείμενο της διαδικασίας ενώπιον του

9 — Απόφαση της 27ης Οκτωβρίου 1982, 35/82 και 36/82 (Συλλογή 1982, σ. 3723). Η υπόθεση αυτή αφορούσε το δικαίωμα διαμονής μητέρων υπηκόων τρίτων κρατών, τα τέκνα των οποίων εργάζονταν στο κράτος μέλος του οποίου είχαν την ιθαγένεια.

Δικαστηρίου καθώς και της διαδικασίας της κύριας δίκης: πρόκειται για το δικαίωμα διαμονής της Carpenter, ήτοι υπηκόου τρίτου κράτους, συζύγου πολίτη της Ευρωπαϊκής Ενώσεως.

34. Η Carpenter αναφέρεται εντούτοις στα δικαιώματα του Carpenter, επιδιώκοντας να καθοριστεί αν τα μέτρα του Ηνωμένου Βασιλείου απέναντί της, με τα οποία τίθεται τέρμα στη διαμονή της, εμποδίζουν τον Carpenter να παρέχει υπηρεσίες σε άλλα κράτη μέλη, με άλλους λόγους, αν τα μέτρα αυτά συνιστούν περιορισμό της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών.

35. Από τη διατύπωση του προδικαστικού ερωτήματος προκύπτει πάντως σαφώς ότι αυτό αναφέρεται στο άρθρο 49 ΕΚ ως πιθανή νομική βάση του ενδεχομένου δικαιώματος διαμονής της Carpenter και όχι του Carpenter.

36. Δεν συντρέχει συνεπώς λόγος, για την ώρα, να εξεταστεί συναφώς διεξοδικότερα αν και κατά πόσο η κανονιστική ρύθμιση του Ηνωμένου Βασιλείου περί του δικαιώματος διαμονής περιορίζει τα δικαιώματα των οποίων απολαύει ο Carpenter δυνάμει του κοινοτικού δικαίου και αν οι περιορισμοί αυτοί είναι δικαιολογημένοι.

37. Συγκεκριμένα, εκείνο που πρέπει εν προκειμένω να εξεταστεί είναι αν η Carpenter μπορεί να επικαλεστεί το άρθρο 49 ΕΚ για να στηρίξει δικαίωμα διαμονής.

38. Ως υπήκοος Φιλιππινών, η Carpenter δεν μπορεί πάντως να επικαλεστεί η ίδια τις θεμελιώδεις ελευθερίες και επομένως το άρθρο 49 ΕΚ. Εφόσον η Carpenter δεν μπορεί να επικαλεστεί την ελευθερία παροχής υπηρεσιών, δεν μπορεί επίσης να αντλήσει από αυτή δικαίωμα διαμονής. Οι διατάξεις που διέπουν την είσοδο και τη διαμονή υπηκόων τρίτων κρατών περιλαμβάνονται αντιθέτως στο παράγωγο δίκαιο, το οποίο επομένως θα πρέπει επίσης να εξετάσουμε.

39. Κατά συνέπεια, υπήκοος τρίτου κράτους, σύζυγος πολίτη της Ευρωπαϊκής Ενώσεως, δεν μπορεί να στηρίξει δικαίωμα διαμονής στο άρθρο 49 ΕΚ.

40. Πρέπει πάντως να επισημανθεί ότι η ελευθερία παροχής υπηρεσιών πρέπει εν πάση περιπτώσει να ληφθεί ως μέτρο της σύμφωνης με το κοινοτικό δίκαιο ερμηνείας της οδηγίας 73/148 και του εθνικού δικαίου.

41. Συγκεκριμένα, κατά την αρχή της σύμφωνης με το κοινοτικό δίκαιο ερμηνείας, πρέπει κατ' αρχάς οι διατάξεις του παραγώγου δικαίου να ερμηνεύονται υπό το φως του πρωτογενούς δικαίου. Αυτό σημαίνει εν προκειμένω ότι απαιτείται ερμηνεία υπό το φως της προβλεπόμενης στο πρωτογενές δίκαιο ελευθερίας παροχής υπηρεσιών (βλ. συναφώς κατωτέρω υπό 2 β). Δεύτερον, η αρχή της σύμφωνης με το κοινοτικό δίκαιο

ερμηνείας συνεπάγεται επίσης την υποχρέωση ερμηνείας του εθνικού δικαίου υπό το φως των αντιστοίχων διατάξεων του πρωτογενούς και παραγώγου κοινοτικού δικαίου. Αυτό σημαίνει εν προκειμένω ότι το Ηνωμένο Βασίλειο έχει την υποχρέωση να ερμηνεύει την περί αλλοδαπών νομοθεσία του, ιδίως τον Immigration Act, υπό το φως της ελευθερίας παροχής υπηρεσιών και της οδηγίας 73/148.

44. Οι σύζυγοι πολιτών της Ενώσεως υπήκοοι τρίτων κρατών έχουν συνεπώς μόνον δικαιώματα αντλούμενα από τα δικαιώματα του συζύγου. Σε αυτά εντάσσεται επίσης το εν προκειμένω επίδικο δικαίωμα διαμονής.

45. Πρέπει επομένως να εξεταστεί κατ' αρχάς, και αυτό αποτελεί ουσιώδη προϋπόθεση ώστε ο υπήκοος τρίτου κράτους να μπορεί να επικαλεστεί δικαιώματα τα οποία έλκει από την κατάσταση του συζύγου, αν ο σύζυγος ασκεί πράγματι τα δικαιώματα που του παρέχει το κοινοτικό δίκαιο, ήτοι αν είναι παρούσα η κοινοτική διάσταση. Δεν πρέπει συνεπώς να πρόκειται για καθαρά εσωτερική κατάσταση, διότι σε τέτοια περίπτωση θα έλειπε το αναγκαίο σημείο συνδέσεως ώστε να υφίστανται δικαιώματα του υπηκόου τρίτου κράτους.

2. Η οδηγία 73/148

42. Σύμφωνα με το ισχύον κοινοτικό δίκαιο, ήτοι την οδηγία 73/148, το καθεστώς ενός υπηκόου τρίτου κράτους, συζύγου πολίτη της Ευρωπαϊκής Ενώσεως, από την άποψη του δικαιώματος διαμονής του, είναι συνάρτηση της νομικής καταστάσεως του πολίτη της Ευρωπαϊκής Ενώσεως.

46. Πρέπει στη συνέχεια να εξεταστούν διεξοδικότερα οι κανόνες υπό το φως των οποίων πρέπει να ερμηνευθούν τόσο η οδηγία 73/148 όσο και το εθνικό δίκαιο το οποίο θεσπίστηκε για τη μεταφορά της οδηγίας στην εσωτερική έννομη τάξη. Οι κανόνες αυτοί, πέραν της ελευθερίας παροχής υπηρεσιών, είναι οι γενικές αρχές του δικαίου οι οποίες, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, περιλαμβάνουν επίσης τα θεμελιώδη δικαιώματα [10].

43. Σύμφωνα με το άρθρο της 1, παράγραφος 1, στοιχείο γ', η οδηγία εφαρμόζεται επίσης στους συζύγους κοινοτικών υπηκόων ανεξαρτήτως ιθαγενείας, και συνεπώς και στους υπηκόους Φιλιππινών, συζύγους Βρετανών υπηκόων. Κατά το άρθρο 4, παράγραφος 3, της οδηγίας, σε μέλος της οικογενείας το οποίο δεν έχει την ιθαγένεια κράτους μέλους χορηγείται έγγραφο διαμονής της ίδιας ισχύος με αυτό που χορηγείται στον υπήκοο κράτους μέλους από τον οποίο εξαρτάται αυτό το μέλος της οικογενείας.

10 — Αναφορικά με την ερμηνεία κανονισμού υπό το φως του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ, βλ. την απόφαση της 18ης Μαΐου 1989, 249/86, Επιτροπή κατά Γερμανίας (Συλλογή 1989, σ. 1263, σκέψη 10)· βλ. επίσης την απόφαση της 15ης Μαΐου 1986, 222/84, Johnston (Συλλογή 1986, σ. 1651, σκέψη 18), αναφορικά με την ερμηνεία οδηγίας υπό το φως της ΕΣΔΑ.

47. Η ελευθερία παροχής υπηρεσιών και τα θεμελιώδη δικαιώματα αποτελούν επίσης τα όρια της διακριτικής ευχέρειας των κρατών μελών όσον αφορά τη μεταφορά οδηγίας στην εσωτερική έννομη τάξη. Σε περίπτωση όπως η υπό εξέταση, οι εν λόγω αρχές θα μπορούσαν συνεπώς να περιορίζουν ουσιωδώς το περιθώριο εκτιμήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου στον τομέα του δικαίου των αλλοδαπών, τόσο από νομοθετική όσο και από εκτελεστική άποψη.

α) Η κοινοτική διάσταση ως γενική προϋπόθεση εφαρμογής της οδηγίας 73/148

αα) Αρχή — Η κοινοτική διάσταση στο πλαίσιο των θεμελιωδών ελευθεριών

48. Οι σύζυγοι πολιτών της Ενώσεως υπήκοοι τρίτων κρατών απολαύουν του δικαιώματος διαμονής δυνάμει της οδηγίας 73/148 μόνον αν ο πολίτης της Ευρωπαϊκής Ενώσεως κάνει χρήση των δικαιωμάτων που έλκει από το κοινοτικό δίκαιο. Επομένως, το δικαίωμα διαμονής του υπηκόου τρίτου κράτους προϋποθέτει επίσης την ύπαρξη κοινοτικής διαστάσεως. Εν προκειμένω, λαμβάνονται υπόψη ως σημείο συνδέσεως οι θεμελιώδεις ελευθερίες.

49. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, οι θεμελιώδεις ελευθερίες δεν εφαρμόζονται σε καταστάσεις των οποίων όλα τα στοιχεία έχουν σχέση με ένα και μόνον κράτος μέλος [11].

50. Η αρχή αυτή ισχύει κατ' αρχάς για το πρωτογενές δίκαιο, ήτοι εν προκειμένω για τις διατάξεις της Συνθήκης ΕΚ περί ελεύθερης κυκλοφορίας των υπηρεσιών. Η αρχή αυτή ισχύει όμως περαιτέρω και για τις πράξεις οι οποίες θεσπίζονται ενόψει της εφαρμογής των διατάξεων του πρωτογενούς κοινοτικού δικαίου [12]. Η εν προκειμένω ασκούσα επιρροή πράξη του παραγώγου δικαίου είναι η οδηγία 73/148.

51. Πρέπει συνεπώς να διερευνάται κάθε φορά αν η υπό εξέταση πραγματική κατάσταση παρουσιάζει σημείο συνδέσεως με πραγματική κατάσταση εμπίπτουσα στο κοινοτικό δίκαιο.

52. Αν ελλείπει η αναγκαία κοινοτική διάσταση, δηλαδή αν ο πολίτης της Ευρωπαϊκής Ενώσεως δεν κάνει χρήση των δικαιωμάτων που έλκει από τη Συνθήκη ΕΚ, υπόκειται, και μαζί με αυτόν ο υπήκοος τρίτου κράτους σύζυγός του, μόνον στο εθνικό δίκαιο [13]. Η αρχή αυτή ισχύει επίσης όσον αφορά το δικαίωμα διαμονής [14].

11 — Αποφάσεις της 21ης Οκτωβρίου 1999, C-97/98, Jägerskiöld (Συλλογή 1999, σ. I-7319, σκέψη 42), και της 16ης Ιανουαρίου 1997, C-134/95, USSL n° 47 di Biella (Συλλογή 1997, σ. I-195, σκέψη 19).

12 — Βλ. συναφώς την απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 1992, C-206/91, Koua Poirrez (Συλλογή 1992, σ. I-6685, σκέψη 11), καθώς και την εκεί παρατιθέμενη νομολογία.

13 — Martin, «Loi du 15 décembre 1980», *Revue du droit des étrangers*, 1996, σ. 722 (σ. 725).

14 — «Wer zu wenig wandert, den bestraft das Leben» [Όποιος μετακινείται ελάχιστα, τιμωρείται από τη ζωή]: Gutmann, «Europäisches Aufenthaltsrecht für Drittstaatsangehörige», *Anwaltsblatt* 2000, σ. 482 (σ. 484).

53. Οι υπήκοοι τρίτων κρατών οι οποίοι είναι σύζυγοι πολιτών της Ενώσεως ευρίσκονται συνεπώς στο κράτος καταγωγής των τελευταίων, όταν οι εν λόγω πολίτες της Ενώσεως δεν κάνουν χρήση των κοινοτικών τους δικαιωμάτων, σε κατάσταση λιγότερο ευνοϊκή από τους υπηκόους τρίτων κρατών που είναι σύζυγοι πολιτών της Ενώσεως οι οποίοι έκαναν χρήση των κοινοτικών τους δικαιωμάτων.

54. Υπό την έννοια αυτή, οι υπήκοοι τρίτου κράτους οι οποίοι είναι σύζυγοι Βρετανών υπηκόων και κατοικούν στο Ηνωμένο Βασίλειο θα μπορούσαν κατ' αρχήν να ευρίσκονται σε μειονεκτική θέση σε σχέση με υπηκόους τρίτου κράτους των οποίων οι σύζυγοι κατάγονται από άλλο κράτος μέλος και έκαναν χρήση των κοινοτικών τους δικαιωμάτων. Αυτό θα συνέβαινε αν ο υπήκοος κοινοτικού κράτους σύζυγος εργάζεται π.χ. ως μετακινούμενος εργαζόμενος σε άλλο κράτος μέλος ή προβαίνει στην παροχή υπηρεσιών στο κράτος αυτό: οι υπήκοοι τρίτων κρατών που είναι σύζυγοι, π.χ., Γάλλων πολιτών και κατοικούν με αυτούς στο Ηνωμένο Βασίλειο ή, επίσης π.χ., ζουν με τον Βρετανό σύζυγο στη Γαλλία, θα ενέπιπταν στο κοινοτικό δίκαιο

55. Οι υπήκοοι τρίτων κρατών σύζυγοι ευρίσκονται συνεπώς σε δυσμενέστερη θέση μόνον όταν ο σύζυγος, πολίτης της Ευρωπαϊκής Ενώσεως, δεν κάνει χρήση των κοινοτικών του δικαιωμάτων.

56. Οι υπήκοοι τρίτων κρατών των οποίων ο σύζυγος, πολίτης της Ενώσεως, «ουδέποτε έκανε χρήση» [15] του δικαιώματος της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών δεν μπορούν επίσης, κατά συνέπεια, δυνάμει του κοινοτικού δικαίου, να επικαλεστούν δικαιώματα αντλούμενα από τον σύζυγο.

57. Το γεγονός ότι η εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου — επίσης σε υπηκόους τρίτων κρατών, συζύγους κοινοτικών υπηκόων — δεν είναι δυνατή σε τέτοιες πραγματικές καταστάσεις αναγόμενες μόνο σε ένα κράτος μέλος, συνεπάγεται επομένως αντίστροφη δυσμενή διάκριση [16].

58. Τέτοια αντίστροφη δυσμενής διάκριση μπορεί να εξαλειφθεί είτε από τον ίδιο τον κοινοτικό νομοθέτη, π.χ., μέσω κανόνων περί οικογενειακής συνενώσεως, είτε από τα ίδια τα κράτη μέλη στα οποία τίθεται το πρόβλημα αυτό — έστω και χωρίς αυτό να απαιτείται βάσει του κοινοτικού δικαίου — [17], με την εξομοίωση του καθεστώτος των υπηκόων τρίτων κρατών που είναι σύζυγοι υπηκόων των οικείων κρατών μελών προς το καθεστώς των υπηκόων τρίτων κρατών που είναι σύζυγοι υπηκόων άλλου κράτους μέλους οι οποίοι κάνουν χρήση των κοινοτικών τους δικαιωμάτων. Πράγματι, ορισμένα κράτη μέλη έχουν ήδη κάνει χρήση αυτής της δυνατότητα «εξομοιώσεως» [18].

15 — Μνημονευθείσα ανωτέρω στην υποσημείωση 12, απόφαση Koua Poirrez, σκέψη 13, σχετικά με τα μέλη της οικογενείας ενός εργαζομένου.

16 — Βλ. Dollat, *Libre circulation des personnes et citoyenneté européenne: enjeux et perspectives*, 1998, σ. 104 επ., και Martin (βλ. ανωτέρω υποσημείωση 13), σ. 725.

17 — Όσον αφορά την εξάλειψη των δυσμενών καταστάσεων που δημιουργεί το εθνικό δίκαιο, βλ. την απόφαση της 5ης Ιουνίου 1997, C-64/96 και C-65/96, Uecker και Jacquet (Συλλογή 1997, σ. I-3171, σκέψη 23).

18 — Martin (βλ. ανωτέρω υποσημείωση 13), σ. 725.

ββ) Η κοινοτική διάσταση ως συγκεκριμένη προϋπόθεση στην παρούσα πραγματική κατάσταση

59. Για να καθοριστεί το καθεστώς της Carpenter αναφορικά προς το δικαίωμα διαμονής, πρέπει επομένως να καθοριστεί κατ' αρχάς το καθεστώς του Carpenter. Από τη δικογραφία προκύπτει ότι ως κοινοτικό δικαίωμα το οποίο ασκεί ο Carpenter λαμβάνεται εν προκειμένω υπόψη η ελευθερία παροχής υπηρεσιών.

60. Είναι μεν αληθές, στην προκειμένη περίπτωση, ότι ο Carpenter όρισε την κατοικία του και την επαγγελματική του έδρα στο Ηνωμένο Βασίλειο, αλλά η επαγγελματική του δραστηριότητα δεν περιορίζεται μόνο στην εθνική αγορά [19], δεδομένου ότι αναπτύσσει τις οικονομικές του δραστηριότητες και εκτός του Ηνωμένου Βασιλείου.

61. Όπως προκύπτει επίσης από τη δικογραφία, ο Carpenter πραγματοποιεί σημαντικό μέρος του κύκλου εργασιών του μέσω παραγγελιών από επιχειρήσεις από άλλα κράτη μέλη. Ορισμένες από αυτές τις περιπτώσεις παροχής υπηρεσιών πρέπει να χαρακτηριστούν ως πραγματοποιούμενες πέραν των συνόρων, δεδομένου ότι ο παρέχων τις υπηρεσίες μεταβαίνει σε άλλο κράτος μέλος [20].

62. Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, μια πραγματική κατάσταση μπορεί να έχει κοινοτική διάσταση, π.χ., εφόσον ένα «στοιχείο αλλοδαπότητας μπορεί να απορρέει, μεταξύ άλλων, από το ότι ο αθλητής συμμετέχει σε αγώνες εντός κράτους μέλους άλλου από εκείνο στο οποίο είναι εγκατεστημένος» [21].

Ο Carpenter μπορεί εν πάση περιπτώσει να παραβληθεί προς τέτοιο επαγγελματία αθλητή, τουλάχιστον κατά το μέτρο που μεταβαίνει επίσης σε άλλα κράτη μέλη για να προβεί εκεί στην παροχή υπηρεσιών.

63. Πέραν αυτής της «ενεργητικής» ελευθερίας παροχής υπηρεσιών, πρέπει επίσης να ληφθούν υπόψη, βάσει της φύσεως της δραστηριότητας του Carpenter, οι υπηρεσίες που παρέχονται «δι' αλληλογραφίας». Σε αυτές εντάσσονται οι υπηρεσίες των οποίων η παροχή δεν συνεπάγεται βέβαια τη μετακίνηση του παρέχοντος και του αποδέκτη των υπηρεσιών, αλλά συνεπάγεται εντούτοις διάβαση των συνόρων. Η κοινοτική διάσταση των κατά τον τρόπο αυτό παρεχομένων υπηρεσιών αναγνωρίστηκε επίσης από το Δικαστήριο [22].

64. Η απόφαση Singh αποτελεί επίσης μείζον επιχείρημα υπέρ του ότι η πραγματική κατάσταση του Carpenter δεν είναι καθαρά εσωτερική υπόθεση κράτους μέλους αλλά

19 — Βλ. την απόφαση της 9ης Σεπτεμβρίου 1999, C-108/98, RI.SAN. (Συλλογή 1999, σ. I-5219, σκέψη 21), που αφορούσε επιχείρηση ασκούσα τη δραστηριότητά της στην αγορά του κράτους της έδρας της.

20 — Απόφαση της 20ής Μαΐου 1992, C-106/91, Ramrath (Συλλογή 1992, σ. I-3351).

21 — Απόφαση της 11ης Απριλίου 2000, C-51/96 και C-191/97, Deliège (Συλλογή 2000, σ. I-2549, σκέψη 58).

22 — Αποφάσεις της 9ης Ιουλίου 1997, C-34/95 έως C-36/95, De Agostini και TV-Shop (Συλλογή 1997, σ. I-3843)· Alpine Investments, μνημονευθείσα ανωτέρω στην υποσημείωση 2, και της 30ής Απριλίου 1974, 155/73, Sacchi (Συλλογή τόμος 1974, σ. 217).

εμπίπτει στο κοινοτικό δίκαιο. Τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως Singh διαφέρουν βέβαια σε δύο σημεία από τα πραγματικά περιστατικά της παρούσας υποθέσεως, αλλά οι διαφορές αυτές δεν είναι σημαντικές από νομική άποψη.

65. Η πρώτη διαφορά συνίσταται στο γεγονός ότι ο Singh και η σύζυγός του ασκούσαν μισθωτή δραστηριότητα σε άλλο κράτος μέλος και δεν παρείχαν υπηρεσίες όπως ο Carpenter. Το γεγονός ότι ο Carpenter έκανε χρήση άλλης θεμελιώδους ελευθερίας, ήτοι της ελευθερίας παροχής υπηρεσιών, δεν θα έπρεπε να συνιστά καθ' εαυτό ουσιώδη διαφορά όσον αφορά τη διαπίστωση της κοινοτικής διαστάσεως.

66. Η δεύτερη διαφορά σε σχέση με την παρούσα περίπτωση συνίσταται στο ότι το ζεύγος Singh, μετά από τριετή περίπου διαμονή στη Γερμανία, επέστρεψε στο Ηνωμένο Βασίλειο, χώρα καταγωγής της Singh. Το ζεύγος Carpenter απεναντίας δεν επέστρεψε στο Ηνωμένο Βασίλειο αλλά ευρίσκεται εκεί και επιθυμεί να παραμείνει εκεί. Το ότι το γεγονός αυτό δεν συνιστά επίσης ουσιώδη διαφορά προκύπτει κατά την άποψή μου από την εκτίμηση ότι το Δικαστήριο, στην υπόθεση Singh, δεν θεώρησε ως άσκηση κοινοτικών δικαιωμάτων την επιστροφή στη χώρα καταγωγής από άλλο κράτος μέλος, αλλά το γεγονός ότι η Singh είχε μεταβεί σε άλλο κράτος μέλος για να κάνει εκεί χρήση των κοινοτικών της δικαιωμάτων και ακριβέστερα της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων.

67. Το γεγονός ότι το ζεύγος Singh είχε εγκατασταθεί σε άλλο κράτος μέλος δεν αποτελεί, επομένως, σημαντική από νομική άποψη ιδιαιτερότητα. Το γεγονός αυτό οφείλεται στο ότι είχε κάνει χρήση θεμελιώδους ελευθερίας διαφορετικής από εκείνη της οποίας κάνει χρήση ο Carpenter, ήτοι της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων.

68. Αν ο Carpenter εγκαθίστατο σε άλλο κράτος μέλος για να εργαστεί εκεί είτε ως αυτοτελώς απασχολούμενος είτε ως μισθωτός, η κατάστασή του θα ήταν ακριβώς αντίστοιχη προς εκείνη του ζεύγους Singh.

69. Εκτιμώ επομένως ότι οι αρχές τις οποίες έθεσε το Δικαστήριο με την απόφαση Singh μπορούν να μεταφερθούν εν προκειμένω στην περίπτωση του παρέχοντος υπηρεσίες.

70. Όπως έκρινε το Δικαστήριο στη σκέψη 23 της αποφάσεως αυτής, «ο σύζυγος κοινοτικού υπηκόου [...] πρέπει, όταν ο εν λόγω υπήκοος επιστρέφει στη χώρα καταγωγής του, να διαθέτει τουλάχιστον τα ίδια δικαιώματα εισόδου και διαμονής με αυτά που θα του αναγνώριζε το κοινοτικό δίκαιο αν ο ή η σύζυγός του επιθυμούσε να εισέλθει και να διαμείνει σε άλλο κράτος μέλος».

71. Ο Carpenter κάνει επομένως χρήση των κοινοτικών του δικαιωμάτων διττώς, πρώτον, καθόσον μεταβαίνει για επαγγελματικούς λόγους σε άλλο κράτος μέλος, για να

ασκήσει εκεί μη μισθωτή επαγγελματική δραστηριότητα και, δεύτερον, καθόσον προβαίνει επίσης στην παροχή υπηρεσιών πέραν των συνόρων χωρίς να μεταβαίνει ο ίδιος σε άλλο κράτος μέλος.

72. Όλα αυτά αποδεικνύουν ότι τα ουσιώδη πραγματικά περιστατικά της παρούσας υποθέσεως αναφορικά με το ζεύγος Carpenter δεν είναι καθαρά εσωτερικής φύσεως, αλλά έχουν αντιθέτως κοινοτική διάσταση, πράγμα το οποίο συνεπάγεται ότι το κοινοτικό δίκαιο εφαρμόζεται σε πραγματική κατάσταση όπως αυτή της κύριας δίκης.

73. Είναι επομένως δυνατό να διαπιστωθεί ότι η Carpenter, ως σύζυγος κοινοτικού υπηκόου, μπορεί, στο παρόν στάδιο εξελίξεως του κοινοτικού δικαίου, να επικαλεστεί εν πάση περιπτώσει δικαίωμα διαμονής αντλούμενο από τον σύζυγό της εφόσον, και μόνο για το χρονικό διάστημα, κατά το οποίο ο σύζυγός της ασκεί τα δικαιώματα που του παρέχει το κοινοτικό δίκαιο [23].

74. Τέλος, θα πρέπει να εξετάσουμε ακόμα το ζήτημα του κινδύνου καταχρήσεων, ειδικότερα του ενδεχομένου κινδύνου καταστρατηγήσεως των εθνικών κανόνων περί διαμονής οι οποίοι διέπουν το νομικό καθεστώς των υπηκόων τρίτων κρατών, συζύγων υπηκόων του οικείου κράτους μέλους, υπό την έννοια ότι ο κοινοτικός υπήκοος σύζυγος θα μπορούσε να προσπαθήσει να «κατασκευάσει» μια κοινοτική διάσταση. Θα μπορούσε συνεπώς να προβληθεί το επιχείρημα ότι οι υπήκοοι κράτους μέλους θα μπορούσαν να δεχθούν π.χ., μια θέση εργασίας — έστω για μικρό χρονικό διάστημα — σε άλλο κράτος μέλος ακριβώς με τον σκοπό να «τοποθετηθούν», με τον σύζυγο, υπήκοο τρίτου κράτους, στο πεδίο εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου. Θα μπορούσε περαιτέρω να προβληθεί το επιχείρημα ότι οι υπήκοοι τρίτων κρατών σύζυγοι θα διέφευγαν κατά τον τρόπο αυτό της εφαρμογής του εθνικού δικαίου και θα δημιουργούσαν για τον εαυτό τους μια νομική κατάσταση ενδεχομένως ευνοϊκότερη σε σχέση με το εθνικό δίκαιο, καθόσον θα τους παρείχε το κατά τον τρόπο αυτό δικαίωμα διαμονής αντλούμενο από το κοινοτικό δίκαιο.

75. Πρέπει συναφώς να επισημανθεί ότι ουδόλως αποδεικνύεται εν προκειμένω η πρόθεση καταστρατηγήσεως του εθνικού δικαίου, δεδομένου ότι ο Carpenter είχε ήδη την επιχείρησή του και παρείχε διασυνοριακές υπηρεσίες πριν συνάψει τον γάμο του. Φαίνεται επίσης ότι, για τις αρμόδιες αρχές, δεν υφίσταται αμφιβολία ότι ο γάμος του ζεύτους Carpenter δεν είναι πλασματικός.

β) Ερμηνεία της οδηγίας 73/148 και του εθνικού δικαίου υπό το φως του πρωτογενούς δικαίου

76. Οι εν προκειμένω ασκούσες επιρροή διατάξεις της οδηγίας 73/148 όσον αφορά το

23 — Ο Watson, στο έργο «Free Movement of Workers: a one way ticket?», *Industrial Law Journal*, 1993, σ. 68 (σ. 75), εφιστά την προσοχή, αναφερόμενος στην απόφαση Singh, στη σχέση μεταξύ της οικονομικής δραστηριότητας του κοινοτικού υπηρόου συζύγου και του δικαιώματος διαμονής του σύζυγου του, υπηκόου τρίτου κράτους.

δικαίωμα διαμονής καθώς και οι σχετικοί εθνικοί κανόνες πρέπει συνεπώς να ερμηνεύονται, βάσει των ανωτέρω εκτιμήσεων, υπό το φως της ελευθερίας παροχής υπηρεσιών.

77. Αν εφαρμοζόταν πράγματι η βρετανική κανονιστική ρύθμιση περί του δικαιώματος διαμονής των υπηκόων τρίτων κρατών που είναι σύζυγοι Βρετανού υπηκόου στην περίπτωση — όπως εν προκειμένω — κατά την οποία ο Βρετανός υπήκοος κάνει χρήση των κοινοτικών του δικαιωμάτων, αυτό θα συνεπήγετο περιορισμό των εν λόγω δικαιωμάτων.

78. Συγκεκριμένα, κατά τη σχετική νομολογία του Δικαστηρίου, το δικαίωμα διαμονής και οι θεμελιώδεις ελευθερίες συνδέονται. Σύμφωνα με την απόφαση Singh, τα δικαιώματα που απορρέουν από την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων και από την ελευθερία εγκαταστάσεως «δεν μπορούν να παράγουν πλήρως τα αποτελέσματά τους αν ο εν λόγω υπήκοος [ο υπήκοος κράτους μέλους] εμποδίζεται στην άσκησή τους με κωλύματα που τίθενται στη χώρα καταγωγής του, κατά την είσοδο και τη διαμονή του συζύγου του» [24].

79. Αν θεωρηθεί ότι η αρχή αυτή ισχύει επίσης για όλες τις θεμελιώδεις ελευθερίες, αυτό σημαίνει για την προκειμένη περίπτωση, που αφορά την ελευθερία παροχής υπηρεσιών, ότι το γεγονός ότι η σύζυγος του Carpenter δεν έχει δικαίωμα διαμονής ή έχει μόνον περιορισμένο δικαίωμα διαμονής θα μπορούσε να συνεπάγεται για τον Carpenter περιορισμό της ελευθερίας του να προβαίνει στην παροχή υπηρεσιών σε άλλα κράτη μέλη.

γ) Ερμηνεία της οδηγίας 73/148 και του εθνικού δικαίου υπό το φως των θεμελιωδών δικαιωμάτων

80. Οι εν προκειμένω ασκούσες επιρροή διατάξεις της οδηγίας 73/148 όσον αφορά το δικαίωμα διαμονής καθώς και οι σχετικές εθνικές διατάξεις πρέπει να ερμηνεύονται επίσης υπό το φως των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

81. Πρέπει κατ' αρχάς να επισημανθεί ότι στο Δικαστήριο απόκειται να εξασφαλίζει την τήρηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων [25]. «Συναφώς, το Δικαστήριο εμπνέεται από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών και από τα στοιχεία που παρέχουν οι διεθνείς πράξεις περί προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου στις οποίες τα κράτη μέλη συνεργάστηκαν ή προσχώρησαν. Η ΕΣΔΑ ενέχει συναφώς ιδιαίτερη σημασία» [26]. «Άλλωστε, οι εν λόγω αρχές επανελήφθησαν στο άρθρο 6, παράγραφος 2, ΕΕ» [27].

24 — Απόφαση Singh, μνημονευθείσα ανωτέρω στην υποσημείωση 3, σκέψη 23.

25 — Αποφάσεις της 11ης Ιουλίου 1985, 60/84 και 61/84, Cinéthèque κλπ. (Συλλογή 1985, σ. 2605, σκέψη 26), και της 30ής Σεπτεμβρίου 1987, 12/86, Demirel (Συλλογή 1987, σ. 3719, σκέψη 28).

26 — Απόφαση της 6ης Μαρτίου 2001, C-274/99 P, Connolly κατά Επιτροπής (Συλλογή 2001, σ. I-1611, σκέψη 37).

27 — Όπ.π., σκέψη 38.

82. Το Δικαστήριο δεν είναι πάντως αρμόδιο να εξετάσει αν κανονιστική ρύθμιση κράτους μέλους που δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου είναι συμβατή με τα θεμελιώδη δικαιώματα [28].

83. Όσον αφορά απεναντίας τους κανόνες του εθνικού δικαίου που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου, στο αιτούν δικαστήριο πρέπει να παρέχονται όλα τα ερμηνευτικά στοιχεία τα οποία χρειάζεται για να είναι σε θέση να εκτιμήσει το συμβατό αυτών των εθνικών κανόνων με το κοινοτικό δίκαιο.

84. Η παρούσα διαδικασία αφορά το δικαίωμα σεβασμού της οικογενειακής ζωής που διατυπώνεται στο άρθρο 8 της ΕΣΔΑ. Πυρήνα της διατάξεως αυτής [29] αποτελεί η προστασία των συζυγικών σχέσεων [30]. Στην παρούσα περίπτωση πρόκειται ακόμη για τις σχέσεις της Carpenter με τα θετά της τέκνα [31].

85. Στην παρούσα διαδικασία, πρόκειται συνεπώς κατ' αρχάς για την αρνητική υποχρέωση των συμβαλλομένων μερών ή των κρατών μελών, που απορρέει από το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ, να μην προσβάλλουν το δικαίωμα των συζύγων για κοινή ζωή [32] και, δεύτερον, για τη θετική υποχρέωση των κρατών [33] να παρέχουν σε ορισμένα μέλη της οικογενείας τη δυνατότητα προσβάσεως στην επικράτειά τους [34].

86. Είναι προφανές ότι η άρνηση χορηγήσεως αδείας διαμονής καθώς και η απόφαση απελάσεως προσβάλλουν ουσιωδώς τα δικαιώματα αυτά.

87. Αντιστρόφως, το δικαίωμα σεβασμού της οικογενειακής ζωής δεν απολαύει απόλυτης προστασίας. Επέμβαση στην άσκηση του δικαιώματος αυτού δεν είναι δυνατή, σύμφωνα με το άρθρο 8, παράγραφος 2, της ΕΣΔΑ «εκτός αν η επέμβαση αυτή προβλέπεται από τον νόμο και αποτελεί μέτρο το οποίο, σε μια δημοκρατική κοινωνία, είναι αναγκαίο για την εθνική ασφάλεια, τη δημόσια ασφάλεια, την οικονομική ευημερία της χώρας, την προάσπιση της τάξεως και την πρόληψη ποινικών παραβάσεων, την προστασία της υγείας ή της ηθικής ή την προστασία των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων».

88. Τα κράτη μέλη διαθέτουν βεβαίως ορισμένο περιθώριο εκτιμήσεως όσον αφορά

28 — Απόφαση της 29ης Μαΐου 1997, C-299/95, Kremzow (Συλλογή 1997, σ. I-2629, σκέψη 15).

29 — Αντίστοιχο είναι το άρθρο 7 του Χάρτη των θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ενώσεως που καταρτίστηκε στη Νίκαια στις 7 Δεκεμβρίου 2000 (ΕΕ C 364, σ. 1).

30 — Βλ. Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, απόφαση Abdulaziz, Cabales και Balkandali κατά Ηνωμένου Βασιλείου, σειρά Α, αριθ. 94, § 62.

31 — Όσον αφορά την αναγνώριση των σχέσεων αυτών, βλ. τη μη δημοσιευθείσα απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου της 7ης Δεκεμβρίου 1982, Β 9867/82, Moodey κατά Ηνωμένου Βασιλείου.

32 — Επί του θέματος αυτού, βλ. γενικώς De Schutter, «Le droit au regroupement familial au croisement des ordres juridiques européens» *Revue du droit des étrangers*, 1996, σ. 531 (σ. 546). Όσον αφορά την αρνητική υποχρέωση, βλ. Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, απόφαση Ciliz κατά Κάτω Χωρών της 11ης Ιουλίου 2000, § 62.

33 — Βλ. Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, απόφαση Marckx κατά Βελγίου, σειρά Α αριθ. 31, § 63.

34 — De Schutter, ανωτέρω υποσημείωση 32, σ. 546.

την επέμβαση αυτή στο δικαίωμα σεβασμού της οικογενειακής ζωής [35]. Αυτό το περιθώριο εκτιμήσεως δεν είναι πάντως απεριόριστο. Οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες επιτρέπεται ο περιορισμός του δικαιώματος σεβασμού της οικογενειακής ζωής πρέπει συνεπώς να ερμηνεύονται συσταλτικά.

89. Η εκτίμηση του επιτρεπτού μιας επεμβάσεως στα θεμελιώδη δικαιώματα εξαρτάται επομένως από τη λήψη υπόψη των συνθηκών κάθε συγκεκριμένης περιπτώσεως. Στο Δικαστήριο απόκειται μεν να παρέχει στο εθνικό δικαστήριο αναγκαία ερμηνευτικά στοιχεία για την επίλυση της συγκεκριμένης διαφοράς [36], αλλά στο εθνικό δικαστήριο απόκειται να εκτιμά τα επίμαχα πραγματικά περιστατικά βάσει των κριτηρίων που έθεσε το Δικαστήριο. Αυτό ισχύει ιδίως λαμβανομένης υπόψη της φύσεως της εκτιμήσεως που πρέπει να διενεργηθεί [37]. Συγκεκριμένα, η εφαρμογή σε μια συγκεκριμένη περίπτωση των κοινοτικών διατάξεων και των διατάξεων που θεσπίστηκαν για τη μεταφορά τους στο εσωτερικό δίκαιο εμπίπτει στην αρμοδιότητα του εθνικού δικαστηρίου [38].

90. Όσον αφορά τα κριτήρια που πρέπει να λάβει υπόψη ο εθνικός δικαστής κατά την ανάλυσή του, πρέπει κατ' αρχάς να επισημανθεί ότι το ζήτημα που τίθεται εν προκειμένω είναι η ανάγκη της επεμβάσεως στο δικαίωμα του σεβασμού της οικογενειακής ζωής και συνεπώς, κατά πρώτο λόγο, το ζήτημα της αναλογικότητας της επεμβάσεως.

91. Στο πλαίσιο τέτοιας εξετάσεως της αναλογικότητας, πρέπει ιδίως να εξεταστεί αν συνάδει προς την αρχή της αναλογικότητας το γεγονός ότι η Carpenter μπορεί να ζητήσει μόνο από το εξωτερικό τη χορήγηση της αναγκαίας αδείας [39]. Θα πρέπει επίσης να εξεταστεί συναφώς αν είναι ανθρωπίνως εύλογο και ανεκτό να ζητηθεί από την Carpenter μια τέτοια ενέργεια και ειδικότερα αν ο χρόνος αναμονής για την απόκτηση τέτοιας αδείας είναι εύλογος. Θα πρέπει επίσης να εξεταστεί αν, στην περίπτωση που η Carpenter θα έμενε στις Φιλιππίνες, θα μπορούσε ευλόγως να ζητηθεί από τον Carpenter — ενδεχομένως με τα τέκνα του — να ζήσει στις Φιλιππίνες και να ασκήσει εκεί την επαγγελματική του δραστηριότητα [40].

92. Η εξέταση της αναλογικότητας, ήτοι η εξέταση του αναγκαίου χαρακτήρα της επεμβάσεως, πρέπει να συνίσταται κατ' ουσίαν στη στάθμιση της σοβαρότητας της επεμβάσεως, ήτοι της προσβολής των ιδιωτικών συμφερόντων, και του σκοπού της ρυθμίσεως περί εισόδου των αλλοδαπών, ήτοι των συμφερόντων του κράτους.

93. Η σοβαρότητα της επεμβάσεως, δηλαδή η προσβολή ιδιωτικών συμφερόντων, θα πρέπει να εκτιμηθεί βάσει σειράς παραγό-

35 — Βλ. απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, της 28ης Νοεμβρίου 1996, Ahmut κατά Κάτω Χωρών, *Recueil des arrêts et décisions* 1996-VI, σ. 2031, § 63.

36 — Απόφαση της 3ης Μαΐου 2001, C-28/99, Verdonck κ.λπ. (Συλλογή 2001, σ. I-3399, σκέψη 28).

37 — Απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 2000, C-446/98, Fazenda Pública (Συλλογή 2000, σ. I-11435, σκέψη 23), και η εκεί παρατιθέμενη νομολογία.

38 — Όπ.π., σκέψη 23.

39 — Βλ. συναφώς την προσφυγή στην υπόθεση 12122/86, Lukka κατά Ηνωμένου Βασιλείου, DR 50, σ. 268.

40 — Βλ. την απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Beljoudi κατά Γαλλίας, σειρά A αριθ. 234-A, § 78 επ.

ντων. Σε αυτούς εντάσσονται κατ' αρχάς οι οικογενειακές συνθήκες της Carpenter, ήτοι οι οικογενειακές σχέσεις της στο Ηνωμένο Βασίλειο [41] και στις Φιλιππίνες. Θα πρέπει περαιτέρω να εξεταστούν οι προσωπικές συνθήκες της Carpenter, ήτοι η ενσωμάτωσή της στο κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο του Ηνωμένου Βασιλείου [42].

94. Στην προκειμένη περίπτωση, στα συμφέροντα της Carpenter ως συζύγου προστίθενται ακόμη τα συμφέροντα των θετών της τέκνων τα οποία προστατεύονται επίσης κατ' αρχήν από την ΕΣΔΑ [43]. Το περιεχόμενο των σχέσεων της Carpenter με τα θετά της τέκνα καθώς και η ηλικία των τέκνων έχουν συναφώς σημασία [44].

95. Θα πρέπει επίσης να ληφθεί εν προκειμένω υπόψη η γεωγραφική απόσταση μεταξύ των Φιλιππινών και του Ηνωμένου Βασιλείου και η δυνατότητα ή η αδυναμία της πραγματοποιήσεως επισκέψεων.

96. Θα πρέπει τέλος να εξεταστεί επίσης αν ο γάμος συνήφθη πριν ή μετά την παράβαση των κανόνων περί αλλοδαπών. Όπως προκύπτει από τη δικογραφία, ο γάμος της Carpenter πραγματοποιήθηκε μετά τη λήξη της ισχύος της αδείας διαμονής της.

97. Όσον αφορά τα συμφέροντα του κράτους, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη οι στόχοι τους οποίους επιδιώκει το Ηνωμένο Βασίλειο με την κανονιστική του ρύθμιση περί αλλοδαπών, ιδίως όσον αφορά το δικαίωμα διαμονής. Από τους στόχους οι οποίοι απαριθμούνται στο άρθρο 8, παράγραφος 2, της ΕΣΔΑ, κατά κανόνα προβάλλεται η διασφάλιση της δημοσίας τάξεως [45]. Τέλος, θα πρέπει να εξεταστεί επίσης η σοβαρότητα της παραβάσεως της νομοθεσίας περί αλλοδαπών στην οποία υπέπεσε η Carpenter, ήτοι της παραμονής της στο Ηνωμένο Βασίλειο μετά τη λήξη της ισχύος της περιορισμένης διάρκειας αδείας της.

δ) Οι δυνατότητες των κρατών μελών να επιβάλλουν κυρώσεις σε περίπτωση παραβάσεως των εθνικών κανόνων περί διαμονής των αλλοδαπών

98. Θα πρέπει τέλος να εξεταστούν οι δυνατότητες τις οποίες εξακολουθούν να έχουν τα κράτη μέλη, κατά το κοινοτικό δίκαιο, αναφορικά με την επιβολή κυρώσεων κατά των παραβάσεων της νομοθεσίας περί αλλοδαπών. Τα όρια τα οποία επιβάλλει συναφώς στα κράτη μέλη το κοινοτικό δίκαιο, συμπεριλαμβανομένων των θεμελιωδών δικαιω-

41 — Όπ.π., § 78.

42 — Βλ. την απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Moustaquim κατά Βελγίου, σειρά A αριθ. 193, § 45.

43 — Βλ. συναφώς την μη δημοσιευθείσα απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων Moodey κατά Ηνωμένου Βασιλείου, μνημονευθείσα ανωτέρω στην υποσημείωση 31.

44 — Πρέπει συναφώς να προστεθεί ότι το συμφέρον των τέκνων στα πλαίσια της σταθμίσεως των συμφερόντων μπορεί να είναι αποφασιστικής σημασίας (βλ. την απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, της 13ης Ιουλίου 2000, Elsholz κατά Γερμανίας, § 48).

45 — Υπόθεση Lukka κατά Ηνωμένου Βασιλείου, μνημονευθείσα ανωτέρω στην υποσημείωση 39.

μάτων, ισχύουν — και εν προκειμένω — μόνο στις περιπτώσεις οι οποίες παρουσιάζουν επίσης κοινοτική διάσταση.

99. Τα κράτη μέλη μπορούν π.χ. να επιβάλλουν κυρώσεις λόγω του ότι υπήκοοι τρίτων κρατών, σύζυγοι ημεδαπών, παραμένουν στην επικράτειά τους μετά τη λήξη της ισχύος αδείας διαμονής περιορισμένης διάρκειας. Οι κυρώσεις αυτές πρέπει πάντως να ανταποκρίνονται στην αρχή της αναλογικότητας, όπως αυτή αναπτύσσεται στη νομολογία του Δικαστηρίου. Κατά πάγια νομολογία, πρόστιμα και ποινές φυλακίσεως επιτρέπονται αν ανταποκρίνονται στην αρχή της αναλογικότητας [46] ή, με διαφορετική διατύπωση, συνιστούν «επιβολή προσήκουσας κυρώσεως» [47].

100. Όσον αφορά την απομάκρυνση από την επικράτεια ενός κράτους μέλους, πρέπει να επισημανθεί ότι η νομολογία του Δικαστηρίου θέτει ένα τέτοιο μέτρο εντός στενών ορίων. Σύμφωνα με την απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση Royer, η απομάκρυνση από την επικράτεια κράτους μέλους δεν επιτρέπεται αν «στηρίζεται αποκλειστικά στην παράλειψη του ενδιαφερομένου να εκπληρώσει τις νόμιμες διατυπώσεις σχετικά με τον έλεγχο των αλλοδαπών ή στην έλλειψη αδείας διαμονής» [48]. Με την απόφαση Watson και Belmann, το Δικαστήριο διευκρινίζει σαφώς ότι η απομάκρυνση από την επικράτεια λόγω μη τηρήσεως των διατυπώσεων δηλώσεως και εγγραφής είναι ασυμβίβαστη προς τις διατάξεις της Συνθήκης [49].

101. Στο πρώτο σκέλος του προδικαστικού ερωτήματος πρέπει επομένως να δοθεί η απάντηση ότι ένας υπήκοος τρίτου κράτους, σύζυγος υπηκόου κράτους μέλους, έχων την κατοικία του σε αυτό το κράτος μέλος, δεν μπορεί να στηριχθεί στο άρθρο 49 ΕΚ αλλά στην οδηγία 73/148 για να αποκτήσει το δικαίωμα διαμονής με τον σύζυγό του στο κράτος καταγωγής του τελευταίου, όταν ο σύζυγος προβαίνει στην παροχή υπηρεσιών σε πρόσωπα ευρισκόμενα σε άλλα κράτη μέλη. Σημειωτέον συναφώς ότι η οδηγία 73/148 πρέπει να ερμηνεύεται υπό το φως του πρωτογενούς κοινοτικού δικαίου και των θεμελιωδών δικαιωμάτων, ιδίως του δικαιώματος σεβασμού της οικογενειακής ζωής.

B — *Δεύτερο σκέλος του προδικαστικού ερωτήματος: ο υπήκοος τρίτου κράτους σύζυγος έχει τη φροντίδα των τέκνων του πολίτη της Ευρωπαϊκής Ενώσεως*

102. Το δεύτερο σκέλος του προδικαστικού ερωτήματος αναφέρεται στην περίπτωση

46 — Απόφαση της 7ης Ιουλίου 1976, 118/75, Watson και Belmann (Συλλογή τόμος 1976, σ. 425, σκέψεις 21 και 22).

47 — Απόφαση της 14ης Ιουλίου 1977, 8/77, Sagulo κ.λπ. (Συλλογή τόμος 1976, σ. 441, σκέψη 6).

48 — Απόφαση της 8ης Απριλίου 1976, 48/75 (Συλλογή τόμος 1976, σ. 203, σκέψεις 38 έως 40).

49 — Μνημονευθείσα ανωτέρω στην υποσημείωση 46, σκέψη 20.

κατά την οποία ο μη υπήκοος κράτους μέλους σύζυγος βοηθεί έμμεσα τον υπήκοο κράτους μέλους έτερο σύζυγο κατά την παροχή υπηρεσιών σε άλλα κράτη μέλη, αναλαμβάνοντας την επιμέλεια των τέκνων του.

103. Όπως παρατηρεί ορθά η Επιτροπή, το γεγονός ότι η Carpenter επιμελείται των τέκνων του Carpenter και τον βοηθά κατά τον τρόπο αυτό έμμεσα να κάνει χρήση των δικαιωμάτων που απορρέουν από την ελευθερία παροχής υπηρεσιών είναι άσχετο με το κατά πόσον ο Carpenter άσκησε τα δικαιώματα αυτά κατά τρόπο ώστε η σύζυγός του να εμπίπτει στο κοινοτικό δίκαιο.

104. Οι διατάξεις του παραγώγου κοινοτικού δικαίου οι οποίες πρέπει εν προκειμένω να ληφθούν υπόψη συνηγορούν επίσης υπέρ του ότι το γεγονός ότι ο σύζυγος επιμελείται των τέκνων του πολίτη της Ευρωπαϊκής Ενώσεως είναι από νομικής απόψεως άνευ σημασίας όσον αφορά το δικαίωμα διαμονής. Συγκεκριμένα, στο άρθρο 1, παράγραφος 1, της εν προκειμένω εφαρμοζόμενης οδηγίας 73/148, απαριθμούνται, αναφορικά με το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας, σειρά παραγόντων όπως η συγγένεια, η ηλικία, το καθεστώς των εξαρτώμενων από τον υπήκοο προσώπων ή η οικογενειακή ζωή. Η επιμέλεια των τέκνων δεν περιλαμβάνεται σε αυτή την περιοριστική απαρίθμηση. Είναι επομένως δυνατό να συναχθεί το συμπέρασμα ότι ο κοινοτικός νομοθέτης δεν απέδωσε προφανώς, στο πλαίσιο αυτό, σημασία στο πραγματικό γεγονός της επιμέλειας των τέκνων.

105. Τέλος, η νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με τα δικαιώματα υπηκόου τρίτου κράτους, συζύγου πολίτη της Ευρωπαϊκής Ενώσεως, δεν αναφέρεται επίσης ρητώς στη συμβολή του εν λόγω μη κοινοτικού υπηκόου στην επαγγελματική δραστηριότητα του πολίτη της Ένωσης. Συγκεκριμένα, στην υπόθεση Singh — όπως ήδη ελέχθη — το Δικαστήριο στηρίχθηκε στο γεγονός ότι τα δικαιώματα που απορρέουν από την ελευθερία κυκλοφορίας των εργαζομένων και την ελευθερία εγκαταστάσεως «δεν μπορούν να παράγουν πλήρως τα αποτελέσματά τους αν ο εν λόγω υπήκοος [ο κοινοτικός υπήκοος] εμποδίζεται στην άσκησή τους με κωλύματα που τίθενται στη χώρα καταγωγής του κατά την είσοδο και τη διαμονή του σύζυγού του» [50]. Εξέθεσα ήδη ότι η αρχή αυτή ισχύει για όλες τις θεμελιώδεις ελευθερίες.

106. Κατά συνέπεια, η κατάσταση στην οποία αναφέρεται κατά τρόπο εναλλακτικό το δεύτερο σκέλος του προδικαστικού ερωτήματος στερείται νομικής σημασίας όσον αφορά την απάντηση που πρέπει να δοθεί στο ερώτημα και, επομένως, δεν συντρέχει λόγος περαιτέρω εξετάσεώς της.

50 — Απόφαση μνημονευθείσα ανωτέρω στην υποσημείωση 3, σκέψη 23.

VI — Πρόταση

107. Υπό το φως των ανωτέρω εκτιμήσεων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει ως εξής στο προδικαστικό ερώτημα:

«Στην περίπτωση κατά την οποία ο σύζυγος υπηκόου κράτους μέλους, έχοντος την κατοικία του σε αυτό το κράτος μέλος και παρέχοντος υπηρεσίες σε πρόσωπα ευρισκόμενα σε άλλα κράτη μέλη, δεν είναι υπήκοος κράτους μέλους, ο εν λόγω υπήκοος τρίτου κράτους σύζυγος δεν μπορεί να στηριχθεί στο άρθρο 49 ΕΚ, αλλά στην οδηγία 73/148/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 1973, περί καταργήσεως των περιορισμών στη διακίνηση και στη διαμονή των υπηκόων των κρατών μελών στο εσωτερικό της Κοινότητας στον τομέα της εγκαταστάσεως και της παροχής υπηρεσιών, για να αποκτήσει το δικαίωμα διαμονής με τον σύζυγό του στο κράτος καταγωγής του τελευταίου, όταν ο σύζυγος προβαίνει στην παροχή υπηρεσιών σε πρόσωπα ευρισκόμενα σε άλλα κράτη μέλη. Σημειωτέον συναφώς ότι η οδηγία 73/148 πρέπει να ερμηνεύεται υπό το φως του πρωτογενούς κοινοτικού δικαίου και των θεμελιωδών δικαιωμάτων, ιδίως του δικαιώματος σεβασμού της οικογενειακής ζωής.

Η απάντηση στο προδικαστικό ερώτημα δεν είναι διαφορετική αν ο μη υπήκοος κράτους μέλους σύζυγος βοηθά εμμέσως τον υπήκοο κράτους μέλους έτερο σύζυγο κατά την παροχή υπηρεσιών σε άλλα κράτη μέλη, αναλαμβάνοντας την επιμέλεια των τέκνων του.»